

prof. dr hab. Maria Groenwald

Uniwersytet Gdański

W poszukiwaniu trafności biograficznych badań nad twórczością Studium biograficzne przypadku

Jednym z zagadnień, na które zwraca się uwagę w pracach poświęconych badaniu twórczości, są trudności pojawiające w związku ze stosowaniem w nich podejścia biograficznego (Szmidt, 2012). Z jednej bowiem strony wyraża ono autentyczność przeżywanych przez jednostkę sukcesów i niepowodzeń, ukazywanych w kontekście przemian społecznych, politycznych i kulturowych, ale równocześnie z drugiej jest obciążone wszystkimi słabościami badań interpretacyjnych; stąd zapewnienie mu rzetelności i trafności staje się niemałym wyzwaniem dla badacza (Szmidt, 2007). Zmierzenia się z tą trudnością doświadczyłam podczas pracy nad zarysem naukowej biografii Profesora Bolesława Niemierki. Zastanawiałam się, po pierwsze: w jaki sposób w krótkiej formie ująć bogatą i wieloaspektową twórczość Pana Profesora, zwłaszcza odzwierciedlić Jego pionierski dorobek w obszarze diagnostyki edukacyjnej, a przy tym uniknąć nadmiernych uproszczeń; po drugie – w której koncepcji teoretycznej szukać wsparcia w trafnej interpretacji wieloletniej aktywności naukowej i dydaktycznej tak kreatywnej Osoby. Niniejsze opracowanie, choć stanowi zapis poszukiwania rozwiązań powyższych kwestii, w istocie jest refleksją nad aktywnością i dorobkiem twórcy polskiej diagnostyki edukacyjnej.

1. O metodach badań i analizy

Zastosowaną metodą, co już sygnalizowałam, było badanie biograficzne, umożliwiające osadzenie analizowanego życiorysu i opisu towarzyszących mu zdarzeń

1. w określonych ramach społeczno-kulturowych, oddziałujących na kształt twórczości (Schütz, 2005; Lalak, 2010). Za uwzględnieniem społecznego kontekstu przemawiała także argumentacja Z. Melosika i T. Szkudlarka (2009, s. 33–34) stwierdzających, że „w naszym doświadczeniu nie ma ani jednego «punktu», który miałby swoje źródło poza tym, co społeczne. Nasz rozum, nasze sposoby uprawiania krytyki, nasze wizje i utopie są zawsze gdzieś i w czymś zakorzenione”;
2. z zachowaniem przepływu czasu i powiązań między wydarzeniami a ich konsekwencjami oraz wyprowadzanie z tych ciągów zdarzeń użytecznych wyjaśnień (Lalak, 2010).

Studium biograficznego przypadku zastosowałam w tym badaniu nie po to, by zrekonstruować życie B. Niemierki, ale aby skupić się w nim na przejawach twórczości w naukowo-dydaktycznej pracy Profesora na rzecz diagnostyki edukacyjnej (Konarzewski, 2000; Rubacha, 2008; Stake, 2009; Wygnańska, 2016).

Źródłem danych biograficznych były dokumenty obrazujące dorobek B. Niemierki, czyli: (a) wybrane publikacje naukowe Jego autorstwa; (b) prace osób wspominających współpracę z Profesorem. W związku z tym, że w metodzie studium biograficzne przypadku nie wymaga się dogłębnego analizowania wszystkich różnorodnych aspektów i kontekstów (Stake, 2009), mogłam skorzystać z zaledwie części treści zawartych w analizowanych dokumentach. Zatem dokonałam ich selekcji, czyli pierwszego etapu analizy jakościowej.

W kolejnym, pomocne okazało się utworzenie tzw. reprezentacji uporządkowanej pojęciowo (Miles i Huberman, 2000), a w jej ramach pogrupowanie danych w kilka obszarów tematycznych, z których każdy cechowała wewnętrzna spójność pojęciowa, zarazem odbiegająca znaczeniowo od pozostałych obszarów. W analizowanym przypadku wyodrębniłam dwie grupy twórczych dokonań B. Niemierki: jedną stanowił Jego dorobek teoretyczny, drugą – praktyczne aplikacje tych teorii. W nazwaniu twórczych wymiarów tego dorobku (w tekście poniżej oznaczonych kursywą) oparłam się na propozycji przedstawionej przez M. Karwowskiego (2014, s. 53), co umożliwiło wyodrębnienie czterech aspektów twórczych zainteresowań naukowych Pana Profesora, obejmujących:

1. *wiedzę i obycie z dziedziną naukową*; w modelu odzwierciedla go dorobek dotyczący konstruowania i rozwijania teorii, głównie z zakresu diagnostyki edukacyjnej (pole A);
2. *solidny trening, sprzyjające (choć nie zawsze cieplarniane) warunki empirycznych zastosowań teorii*; jest to pole oznaczające praktyczne zastosowania teoretycznych dociekań naukowych i na nich „nadbudowane” (pole B);
3. *tolerancję niepewności, akceptację siebie i wiarę w swoje możliwości*, obok znaczeń aksjologicznych nadawanych pracom B. Niemierki i dostrzeganej roli, jaką odegrały w działaniach instytucji zajmujących się diagnozowaniem (pole C);
4. *prace zdolne zmieniać kulturę i zapisujące się w annałach historii*; w modelu ten aspekt koresponduje ze społecznymi konsekwencjami rozwijania diagnostyki edukacyjnej, jej zastosowaniami i nadawanymi jej znaczeniami (pole D).

Ostatecznie nadałam modelowi formę matrycy tematyczno-pojęciowej (Miles i Huberman, 2000, s. 136–137), konstrukcyjnie i znaczeniowo spójnej z modelem unitarnej trafności S. Messicka (2005a, s. 398; 2005b, s. 480), co było posunięciem mającym na celu m.in. pogłębienie trafności refleksji o bogatej twórczości B. Niemierki.

Wymiary trafności wg S. Messicka		Funkcja lub następstwo badania	
		Interpretacja wyników badania	Użycie wyników badania
Uzasadnienie badania	Na podstawie dowodów trafności	Trafność teoretyczna (A)	(A) + relewantność i użyteczność (B)
	Na podstawie społecznych konsekwencji interpretacji i zastosowania postępowania badawczego	(A) + aksjologiczne implikacje określenia konstruktów, a także teorii i ideologii, stanowiących podstawę interpretacji (C)	(A) + (B) + (C) + oszacowanie aktualnych i potencjalnych społecznych konsekwencji badania (D)

Rysunek 1. Zunifikowane pojęcie trafności (za: Messick, 2005, s. 480).

Dla porządku dodam, że podobnie jak to ma miejsce w przypadku tabeli Messicka, również konstrukt wytworzony na użytek niniejszej analizy pełni funkcję macierzy postępującej, co oznacza, że jej poszczególne pola kumulują się w obszarze społecznych konsekwencji badań (D).

Tabela 1. Model porządkujący analizę twórczości prof. B. Niemierki inspirowany modelem trafności S. Messicka

Wymiary twórczości prof. B. Niemierki		Kategorie analityczne	
		Aspekt teoretyczny twórczego dorobku Profesora	Praktyczne zastosowania „wytworów” pracy naukowej i dydaktycznej Profesora
Uzasadnienie interpretacji	Na podstawie dowodów potwierdzających twórczy wymiar prac z zakresu diagnostyki edukacyjnej	<i>Wiedza i obycie z dziedziną naukową (A), czyli konstruowanie i rozwijanie teorii, w tym diagnostyki edukacyjnej</i>	<i>A) + solidny trening, sprzyjające (aczkolwiek nie zawsze ciepłarniane) warunki empirycznych zastosowań teorii (B), rozwijane w polu relewantności i użyteczności</i>
	Na podstawie społecznych konsekwencji interpretacji i zastosowania twórczych dzieł: myśli i praktycznych rozwiązań diagnostycznych	<i>A + tolerancja niepewności, akceptacja siebie i wiara w swoje możliwości (C) jako aksjologiczne implikacje określenia konstruktów, a także teorii i ideologii, stanowiących podstawę interpretacji</i>	<i>(A) + (B) + (C) + prace zdolne zmieniać kulturę i zapisujące się w annałach historii (D), znajdujące przełożenie na aktualne i potencjalne społeczne konsekwencje badania</i>

Opracowanie własne.

2. Wymiary twórczych dokonań Bolesława Niemierki. Analiza

Teoretycy twórczości (np. Nęcka, 2005) zwracają uwagę na konieczność uwzględniania w analizie dorobku danej osoby szeroko rozumianego kontekstu społecznego, kulturowego, a nawet politycznego jako czynników konstytuujących środowisko sprzyjające kreatywności bądź ją utrudniające czy wręcz uniemożliwiające. Z przywołanymi powyżej trudnościami mierzył się także B. Niemierko. Z dostępnych mi źródeł pisanych wynika, że początki Jego pracy naukowej sięgają lat sześćdziesiątych, kiedy m.in. nawiązał trwającą potem ponad dwadzieścia lat współpracę z IEA¹. Współcześnie postrzega się to jako cenne partnerstwo, jednak w tamtych czasach wszelkie kontakty z instytucjami czy organizacjami spoza bloku państw socjalistycznych budziły podejrzenie. Świetnie ich klimat oddaje artykuł T. Patrzałka, który wspomina swój wyjazd na konferencję w Dreźnie (w 1975 roku). Jak pisze, pojawienie się polskiej delegacji przywitano owacją na stojąco, ale już referat poświęcony pomiarowi przyjęto bardzo chłodno. Przyczynę tego wyjaśniła wypowiedź jednego z niemieckich urzędników kuratorskich, uczestniczących w spotkaniu, który oznajmił, że: „Po konsultacji z towarzyszami radzieckimi referat został oceniony wysoko, jednak widać w nim wpływy nowinkarskie

¹ International Association for the Evaluation of Educational Achievement (Międzynarodowe Stowarzyszenie dla Ocen Osiągnięć Edukacyjnych).

obcej nam ideologii zachodniego imperializmu, ukrytej w testach” (Patrzalek, 2005, s. 33) Prezentację odebrano jako przejaw kreciej dywersji ideologicznej, której należy stawiać zdrowy opór, a wobec testów wzmocnić czujność (tamże). J. Ochenduszek (2005) tę czujność nazwał nieufnością, a często wrogością wobec testów, przekładającą się – zdaniem B. Niemierki (2003) – na znikome zainteresowanie pomiarem dydaktycznym przez władze oświatowe i instytucje doskonalące nauczycieli. Doświadczane przez Pana Profesora i jego współpracowników trudności sprzed lat z czasem zmieniły swoją postać, ale testom i pomiarowi dydaktycznemu nieodmiennie towarzyszyły, przyjmując formę: (a) krytycznych (krytykanckich?) o nich opinii (np. Konarzewski, 1999, s. 57); (b) niezwerbalizowanej niechęci do pomiaru dydaktycznego i marginalizowania jego znaczenia w dziedzinach pedagogiki zajmujących się różnymi aspektami procesu kształcenia². Może jednak konieczność radzenia sobie z ostrożnością czy niechęcią demonstrowaną zwłaszcza wobec ilościowych podejść w diagnozowaniu sprawiła, że B. Niemierko ze zwolennikami pomiaru nie ustalali ani w ugruntowywaniu teoretycznym nowego podejścia w badaniu uczniów i szkoły, ani nie zarzucali jego rozlicznych praktycznych aplikacji. Wymiary tej pracy przypominam pokrótce, wpisując je w przedstawiony powyżej model analizy (tab. 1). Towarzyszy mi przy tym świadomość dokonywanych uproszczeń, nieuchronnych we wszelkiego rodzaju próbach przekładania na schemat modelu bogatej twórczości niekonwencjonalnego Naukowca.

A. Praca naukowa i teoretyczne podstawy Niemierkowskiej diagnostyki edukacyjnej

Teoretycznych obszarów zainteresowań B. Niemierki nie trzeba szczegółowo przedstawiać w gronie diagnostów edukacyjnych, gdyż są one w nim doskonale znane. Zatem przywołam jedynie wybrane prace Pana Profesora, ograniczając ich listę do tytułów książek autorskich oddających problematykę badawczą, która obejmuje:

1. diagnostykę edukacyjną, w tym zagadnienia poświęcone:
 - testom: *Testy osiągnięć szkolnych. Podstawowe pojęcia i techniki obliczeniowe* (1975);
 - pomiarowi dydaktycznemu: *Pomiar sprawdzający w dydaktyce* (1990), *Pomiar wyników kształcenia zawodowego* (1997), *Pomiar wyników kształcenia* (1999);
 - diagnostyce edukacyjnej, subdyscyplinie stworzonej i rozwijanej przez B. Niemierkę: *Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki* (2009);
2. dydaktykę: *O powodzeniu nauczyciela w pracy dydaktyczno-wychowawczej* (1969), *Opowieści dydaktyczne dla profesorów i studentów* (2002), *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki* (2007);
3. ocenianie: *Między oceną szkolną a dydaktyką* (1991), *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki* (1997), *Ocenianie szkolne bez tajemnic* (2002).

² Już B. Suchodolski (1968) podkreślał rolę otoczenia społecznego na aktywność twórczą, wskazując, jako czynniki sprzyjające jej, otwarty system społeczny akceptujący twórczą jednostkę. Jednak w przypadku prof. B. Niemierki i diagnostyki edukacyjnej niechętnie środowisko nie zdołało zahamować ich twórczych myśli i działań, choć ich pokonywanie stanowiło dodatkową i niepotrzebną trudność.

Powyższe zakresy poszukiwań naukowych znajdują ponadto odzwierciedlenie w takich pracach jak:

- książki współautorskie, a wśród nich fundamentalne dla diagnostyki *ABC testów osiągnięć szkolnych* (1975) i *Diagnostyka edukacyjna* (1994);
- książki pod redakcją (lub współredakcją); w grupie tych ostatnich wiodą prym książki konferencyjne opracowywane corocznie w związku z odbywającymi się od dwudziestu dwu lat Konferencjami Diagnostyki Edukacyjnej;
- artykuły naukowe oraz kierowane do szerokiego kręgu odbiorców, publikowane w czasopismach krajowych i zagranicznych m.in. w „Educational Measurement”.

B. Praktyczne aplikacje diagnostycznych koncepcji Bolesława Niemierki

Wyjątkowa w działalności B. Niemierki jest umiejętność wiązania ze sobą docieków teoretycznych (pole A) z ich praktycznymi zastosowaniami, ale i też zwrotnie – czerpanie z praktyki w celu budowania i rozwijania teorii diagnozowania. Pole (B) praktycznych aplikacji koncepcji teoretycznych uświadamia, że bez tych powiązań praktyce groziłaby lewitacja w chaosie potoczności, zaś teoria budowana w oderwaniu od edukacyjnych realiów stawałaby się teorią samą dla siebie, szkole nieprzydatną. Stąd rola relewantności i stosowności w analizie dorobku, gdzie relewantność (zgodność) oznacza spełnienie wymogu dostarczenia dowodów potwierdzających m.in. adekwatność prowadzonych badań diagnostycznych ze względu na realizowany cel (Cronbach, 2005), jak również ze względu na aktualne potrzeby edukacyjne lub oświatowe w zakresie diagnozowania, zgłaszane przez nauczycieli, metodyków bądź instytucje. Natomiast stosowność ma m.in. na celu zwrócenie uwagi na: (a) odpowiedniość obieranych procedur badawczych do diagnozowanej empirii; (b) szacowane korzyści z badań w dalszym procesie decyzyjnym; (c) kalkulację kosztów planowanego diagnozowania.

W przypadku wieloletniej działalności B. Niemierki na rzecz diagnozowania edukacyjnego te aspekty przejawiały się jako:

1. Rozwijanie i upowszechnianie pomiaru dydaktycznego, które odbywało się, m.in., poprzez stworzone przez Niego studia podyplomowe kierowane do: nauczycieli akademickich i nauczycieli szkół wszystkich stopni, metodyków, egzaminatorów z centralnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych. Stosownie do potrzeb kolejne edycje tych studiów koncentrowały się na zagadnieniach z zakresu: pomiaru dydaktycznego, egzaminowania albo ewaluacji edukacyjnej (Ochendusko, 2005).
2. Sprawowanie pieczy naukowej nad pracą systemu egzaminów zewnętrznych, polegającej m.in. na współpracy z Centralną Komisją Egzaminacyjną, szczególnie bliskiej w latach 1999–2005, kiedy prof. Niemierko zasiadał w Radzie Naukowej CKE, do czasu rozwiązania tej Rady (w 2005 r.) przez ówczesnego dyrektora CKE prof. K. Konarzewskiego. Mimo tego w kolejnych latach Pan Profesor nie odcinał się od systemu oceniania zewnętrznego, nadal wspierał go swoją wiedzą i doświadczeniem, służył

radą, ale i też wyrażał krytyczne opinie, np. w opracowaniach: *Chłodne oblicze egzaminu zewnętrznego* (2001), *Egzaminy pożądane i niechciane* (2004a), *Rozwój jako zdawanie egzaminu* (2007), *Czy egzaminy zakłócają pracę nauczyciela?* (2008), *Oszustwo egzaminacyjne* (2006).

3. Podnoszenie jakości diagnozowania w szkole, zwłaszcza prowadzonego przez nauczycieli na co dzień, w niewielkiej przestrzeni klasy i uczniów, w której spotykają się diagnozy duże i małe (Niemierko 2013a).

C. W stronę wartości, czyli o znaczeniu prac Bolesława Niemierki

W kolejnym polu (C) konstruktu pomieszczone są aksjologiczne implikacje określenia konstruktów oraz wpisanych w nich ideologii, stanowiących podstawę interpretacji wyników (Messick, 2005a; Karwowski, 2014). W inspirującej się pracami B. Niemierki diagnostyce edukacyjnej wartości obecne są w:

1. celach diagnozowania, dzięki czemu sformułowane zgodnie z nimi diagnozy wskazują możliwe kierunki zmian edukacyjnych w skalach od mikro (w obrębie klasy) do makro (ogólnokrajowych) (np. Niemierko, 2004b);
2. znaczeniach aksjologicznych nadawanych:
 - diagnostyce edukacyjnej przez praktyków i teoretyków, którzy od siebie nawzajem oczekują przede wszystkim odpowiedzialności (Niemierko, 2014a);
 - diagnozowaniu postrzeganemu w zobiektywizowanym pomiarze dydaktycznym w kategoriach bezstronności implikującej sprawiedliwość oceniania; ten aspekt wartościowania odgrywa szczególną rolę podczas formułowania diagnoz doniosłych w postaci egzaminacyjnych wyników: sprawdzianów, egzaminów gimnazjalnych czy matur (Niemierko, 2010);
 - diagnostom, jako osobom zobligowanym i samozobowiązującym się do rzetelności w opracowywaniu diagnoz (Niemierko, 2012);
3. dbałości o etyczny wymiar diagnozowania, na którego straży stoją m.in. kodeksy etyczne (Niemierko, 2009). W tym miejscu warto zaznaczyć, że z inicjatywy Pana Profesora, aspektowi etyczności diagnozowania została podporządkowana w 2006 roku XII Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej *O wyższą jakość egzaminów szkolnych* zorganizowana w Lublinie, a materialnym efektem jej prac była publikacja pod redakcją B. Niemierki i M.K. Szmigiel: *Etyka egzaminacyjna i zagadnienia ogólne* (2006).

Podejmując aspekt wartości, nie sposób nie dostrzec, że przede wszystkim wartościowe są prace naukowe Pana Profesora, prowadzone przez Niego badania, zajęcia dydaktyczne, liczne publikacje oraz kontakty z wiodącymi badaczami spoza kraju, które nawiązywał, przebywając na stypendiach, m. in. Fulbrighta w University of California czy uniwersytecie w Pittsburgu (Kowalik, 2005). Naukowe relacje zadziergnięte w przeszłości także współcześnie odgrywają znaczącą rolę w działalności instytucji oraz organizacji społecznych. Innym przykładem ilustrującym instytucjonalny wymiar kreatywnej aktywności B. Niemierki, jest działalność w uczelniach oraz instytucjach, w których pracował, pomnażając dorobek ich i własny. Kolejno były to:

1. instytucje w Warszawie: Instytut Badań Pedagogicznych, Instytut Badań nad Młodzieżą, Instytut Kształcenia Nauczycieli;
2. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy;

3. Uniwersytet Gdański, gdzie w Instytucie Pedagogiki pracował od 1989 roku, najpierw w Zakładzie Metodologii Badań, a potem w utworzonym z własnej inicjatywy Zakładzie Diagnostyki Edukacyjnej, którym kierował do czasu przejścia na emeryturę w 2005 roku (tamże).

Zaznaczę, że to przejście miało wymiar jedynie symboliczny, gdyż do dziś kontuuje pracę naukowo-badawczą w różnych uczelniach. Ponadto Jego koncepcje dydaktyczne (przywołane w polu A) są rozwijane i wdrażane: w szkołach, ośrodkach metodycznych, instytucjach egzaminacyjnych, uczelniach, które zwracają się do Profesora z prośbami o wygłoszenie wykładów, sporządzenie recenzji, opiekę promotorską itp. (Niemierko i Szmigel 2005a; Szmigel 2014).

D. Społeczne konsekwencje rozwijania przez Bolesława Niemierkę diagnostyki edukacyjnej

Obszarem kumulującym wszystkie wcześniej wspomniane aspekty twórczej pracy B. Niemierki jest pole społecznych konsekwencji: krótko- i długofalowych, dojrzwiania diagnostyki edukacyjnej i praktyk diagnozowania (pole D) (Niemierko, 2009). Na tle różnych kontekstów społecznych i instytucjonalnych przywołam zaledwie kilka.

1. Stworzona przez Pana Profesora diagnostyka edukacyjna jest rozwijana jako subdyscyplina naukowa, czego dowodem są liczne, poświęcone jej publikacje autorstwa prof. Niemierki i jego uczniów. Niektórzy spośród nich są pracownikami naukowo-dydaktycznymi na uczelniach czy w instytutach badawczych, gdzie prowadzą badania z zakresu stworzonej przez Niego subdyscypliny oraz prowadzą zajęcia dla studentów³, słuchaczy studiów podyplomowych i uczestników kursów doskonalących. Zainteresowanie diagnostyką edukacyjną ilustruje także liczba ponad czterdziestu wypromowanych przez prof. B. Niemierkę doktorów pedagogiki i dydaktyki z całej Polski.
2. Znaczenie spotkań z Profesorem dla adeptów diagnostyki edukacyjnej – to kolejny ważny aspekt, na który zwraca uwagę np. J. Nowik, pierwszy wypromowany przez B. Niemierkę doktor. Możliwość uczestniczenia w jednym z pierwszych prowadzonych przez Profesora studiów z pomiaru dydaktycznego wspomina: „Było to dla mnie ogromne przeżycie. Oto poznawałam ludzi znanych mi dotąd jako autorzy książek i innych opracowań. Teraz miałem okazję rozmawiać z nimi, poznawać ich poglądy” (Nowik, 2005, s. 26, 28). Swego rodzaju nieoczekiwaną „wartością dodaną” tych i kolejnych edycji studiów były:
 - niepowtarzalna atmosfera pracy;
 - wzajemna pomoc słuchaczy w wykonywanych projektach i wspólnym uczeniu się;
 - nawiązywanie znajomości i przyjaźni, z których wiele przetrwało do dziś.

³ Przykładem naukowo-dydaktycznego pokłosia pracy prof. B. Niemierki są zajęcia dla II stopnia kierunku pedagogika prowadzone na Uniwersytecie Gdańskim, w zakresie specjalności wczesna edukacja z diagnozą i ewaluacją oświatową.

Co ciekawe, nie maleje krąg osób obecnie pragnących nawiązać kontakt z Profesorem, bezpośrednio z Nim przedyskutować jakieś kwestie. Okazją po temu są m.in. coroczne Konferencje Diagnostyki Edukacyjnej, podczas których przerwy między obradami spędza na rozmowach z ich uczestnikami.

3. Rola Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej – to jeszcze jeden wymiar naukowych i społecznych konsekwencji działalności Pana Profesora. Jak się okazuje, konsekwencji długofalowych, gdyż odbywają się one corocznie od 1994 roku (w roku 2016 po raz dwudziesty drugi!). Każdorazowo na Konferencję przygotowany jest tom prac poświęconych diagnostyce edukacyjnej oraz jej praktycznym zastosowaniom, pod redakcją B. Niemierki lub Jego współredakcją (najczęściej) z M.K. Szmigiel. Prof. Niemierko nie tylko przewodniczy pracom Komitetu Naukowego tych konferencji, ale też jest inicjatorem i uczestnikiem wielu innych spotkań poświęconych diagnostyce edukacyjnej. W ich organizowaniu lub współorganizowaniu bierze udział Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej. Towarzystwo powstało w 2003 roku, a jednym z inicjatorów jego powstania był Profesor, który przez wiele lat – jako jego członek – aktywnie wspiera we wszelkich działaniach.

Diagnostyka edukacyjna Bolesława Niemierki – „dla” i „wśród” ludzi. Zakończenie

Jak ująć twórczość naukowca-badacza, by nie popaść w banał, a równocześnie uchwycić najbardziej istotne wątki? Jak radzić sobie z koniecznością wyboru wydarzeń: które z nich uwzględnić w analizie, a które pominąć, tak by nie zagubić trafności badania biograficznego? Te kwestie musiałam rozstrzygnąć podczas przygotowywania opisu twórczych osiągnięć B. Niemierki. W porządkowaniu danych oraz ich analizie pomocna okazała się macierz trafności S. Messicka, gdyż umożliwiła wyodrębnienie kilku wyraźnych aspektów pracy Pana Profesora: (A) budowanie i rozwijanie diagnostycznej teorii, czyli diagnostyki edukacyjnej; (B) stosowanie (na szeroką skalę) w praktyce edukacyjnej ustaleń teoretycznych i wzajemnie, czerpanie z empirii w konstruowaniu nowych modeli teoretycznych; (C) pokazanie, jak wartościowe były i są powyższe dokonania, dlaczego są ważne i dla kogo; (D) podkreślenie krótko- i długofalowych konsekwencji naukowo-badawczej, dydaktycznej i organizacyjnej aktywności B. Niemierki. Przeprowadzona analiza uruchomiła refleksję nie tylko nad Jego twórczymi dokonaniem w zakresie diagnostyki edukacyjnej, lecz także zarysowała możliwe kierunki dalszego rozwoju tej subdyscypliny (Niemierko, 2005b; Niemierko, 2014b):

1. Diagnostyka edukacyjna nabiera znaczenia naukowego pomostu wiążącego różne dyscypliny z racji prowadzonych w jej ramach badań oraz generowanych przez nią działań (Niemierko, 2015; Niemierko, 2013b; Niemierko i Walukiewicz, 2011; Groenwald, 2010). Stosownie do podejść badawczych obranych przez B. Niemierkę i jego uczniów w pracach naukowych przybiera ona formę badań wielodyscyplinarnych (Budzynska i in., 2012) lub interdyscyplinarnych (Poczobut, 2012), tworząc zupełnie nową jakość diagnozowania i formułowanych diagnoz.

2. Spłeczenie diagnostyki edukacyjnej ze szkolną i pozaszkolną codziennością uczniów, nauczycieli oraz innych osób uwikłanych w edukację ukazuje diagnozowanie jako immanentną cechę kształcenia i wychowania, przede wszystkim dlatego, że nie sposób podejmować trafnych decyzji dotyczących nauczania–uczenia się bez diagnoz, ani przeobrażać środowisk wychowawczych bez wiedzy o potrzebach uczniów, o realnie posiadanych kompetencjach wychowawców.
3. W Niemierkowskiej diagnostyce edukacyjnej, osadzonej „wśród ludzi” oraz „dla nich” prowadzonej, zwraca uwagę jej prospektywność wyrażająca się w:
 - niesłabnącym zainteresowaniu jednostkami i grupami;
 - docieklivości w poznawaniu różnych sytuacji edukacyjnych i ich kontekstu;
 - rozwijaniu metodologii sprzyjającej podwyższaniu rzetelności i trafności formułowanych diagnoz;
 - wymogu doskonalenia kompetencji diagnostów, od których – poza umiejętnościami technicznymi – oczekuje się: refleksyjności, wrażliwości i intuicji oraz woli odkrywania nowych diagnostycznych podejść.

Bibliografia

- Budzyńska K., Dębowska-Kozłowska K., Kacprzak M., Załęska M., *Interdyscyplinarność w badaniach nad argumentacją i perswazją* [w:] A. Chmielewski, M. Dudzikowa, A. Grobler (red.), *Interdyscyplinarnie o interdyscyplinarności. Między ideą a praktyką*. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.
- Cronbach L., *Ustalanie trafności testu*, przeł. M. Zakrzewska [w:] J. Brzeziński (red.), *Trafność i rzetelność testów psychologicznych*, GWP, Gdańsk 2005.
- Groenwald M., *Diagnostyka edukacyjna – kontrowersyjny pomost między edukacyjną teorią a empirią (ku terazniejszości w pedagogice)* [w:] E. Rodziewicz, A. Kożyczkowska, M. Lewartowska-Zychowicz (red.), *Terazniejszość jako impuls dla pytań o ogólność pedagogiki*. Wyd. Fundacji Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2010.
- Karwowski M., *Sprzeniemierzenie kreatywności?* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Diagnozy edukacyjne. Dorobek i nowe zadania*. Wyd. PTDE, Kraków 2014.
- Konarzewski K., *Komu jest potrzebna diagnostyka oświatowa?* [w:] B. Niemierko, B. Machowska (red.), *Diagnoza edukacyjna, Oczekiwania, problemy, przykłady. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Podstawowe problemy diagnozy edukacyjnej”*, Legnica 1999.
- Konarzewski K., *Jak uprawiać badania oświatowe*. WSiP, Warszawa 2000.
- Kowalik E., *Profesor Bolesław Niemierko*, [w:] M. Groenwald, G. Szyling, M. Daszkiewicz (red.), *Diagnostyka edukacyjna. Niemierkowskie spotkania i inspiracje*. Wyd. Fundacji Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005.
- Lalak D., *Życie jako biografia. Podejście biograficzne w perspektywie pedagogicznej*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2010.
- Melosik Z., Szkudlarek T., *Kultura, tożsamość i edukacja. Migotanie znaczeń*. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009.
- Messick S., *Trafność oceny psychologicznej*, przeł. M. Zakrzewska [w:] J. Brzeziński (red.), *Trafność i rzetelność testów psychologicznych*. GWP, Gdańsk 2005a.

- Messick S., *Trafność testu a etyka oceny*, przeł. M. Zakrzewska [w:] J. Brzeziński (red.), *Trafność i rzetelność testów psychologicznych*. GWP, Gdańsk 2005b.
- Miles M.B., Huberman A.M., *Analiza danych jakościowych*, przeł. S. Zabielski. Wyd. Trans Humana, Białystok 2000.
- Nęcka E., *Psychologia twórczości*. GWP, Gdańsk 2005.
- Niemierko B., *Chłodne oblicze egzaminu zewnętrznego* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Teoria i praktyka oceniania zewnętrznego*. Wyd. Pandit, Kraków 2001.
- Niemierko B., *Jaki pomiar dydaktyczny jest nam potrzebny?* [w:] B. Niemierko i in. (red.), *Trafność pomiaru jako podstawa obiektywizacji egzaminów szkolnych*. Wyd. Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Łódź 2003.
- Niemierko B., *Egzaminy pożądane i niechciane*. „Edukacja” 2004a, nr 4.
- Niemierko B., *Diagnostyka edukacyjna - cele, metody i szanse rozwoju* [w:] B. Niemierko (red.), *Diagnostyka edukacyjna. Teoria i praktyka*. Wybór tekstów. Wyd. PTDE, Kraków 2004b.
- Niemierko B., M.K. Szmigel (red.), *Jak praktycznie wykorzystać pomiar dydaktyczny w oświacie?* Materiały XXIV Krajowej Konferencji Doradców Metodycznych Wydawnictwa Rożak w Warszawie. Wyd. Rożak, Gdańsk 2005a.
- Niemierko B., *Horyzonty diagnostyki edukacyjnej* [w:] B. Niemierko, G. Szyling (red.), *Holistyczne i analityczne metody diagnostyki edukacyjnej. Perspektywy informatyczne egzaminów szkolnych*. Wyd. Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005b.
- Niemierko B., *Oszustwo egzaminacyjne* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *O wyższą jakość egzaminów szkolnych*. Wyd. PTDE, Kraków 2006.
- Niemierko B., *Rozwój jako zdawanie egzaminów* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Uczenie się i egzamin w oczach uczniów*. Wyd. PTDE, Kraków 2007.
- Niemierko B., *Czy egzaminy zakłócają pracę nauczyciela?* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Uczenie się i egzamin w oczach nauczycieli*. Wyd. PTDE, Kraków 2008.
- Niemierko B., *Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Niemierko B., Walukiewicz S., *Jak mierzyć kapitał ludzki? Ewaluacyjne perspektywy operacjonalizacji pojęć ekonomicznych* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Ewaluacja w edukacji. Koncepcje, metody, perspektywy*. Wyd. PTDE, Kraków 2011.
- Niemierko B., *Między prawdą a skutecznością - perspektywy oceniania szkolnego* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Teraźniejszość i przyszłość oceniania szkolnego*. Wyd. PTDE, Kraków 2010.
- Niemierko B., *Jawne i ukryte błędy pomiaru dydaktycznego* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Regionalne i lokalne diagnozy edukacyjne*. Wyd. PTDE, Kraków 2012.
- Niemierko B., *Diagnostyka edukacyjna duża i mała* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Polska edukacja w świetle diagnoz prowadzonych z różnych perspektyw badawczych*. Wyd. PTDE, Kraków 2013a.
- Niemierko B., *Czy diagnostyka edukacyjna i ewaluacja w edukacji zachowają odrębność?* „Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja” 2013b, nr 4/2-13.
- Niemierko B., *Cztery typy diagnostów edukacyjnych* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Diagnozy edukacyjne. Dorobek i nowe zadania*. Wyd. PTDE, Kraków 2014a.
- Niemierko B., *Dwie dekady dojrzewania diagnostyki edukacyjnej w Polsce*. „Ruch Pedagogiczny” 2014b, nr 2.
- Niemierko B., *Czy psychologzy nam pomogą w diagnostyce edukacyjnej? Badanie ich postaw w tej roli* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigel (red.), *Zastosowania diagnozy edukacyjnej*. Wyd. PTDE, Kraków 2015.

- Nowik J., *Od kontroli do pomiaru, czyli moja przygoda z pomiarem osiągnięć szkolnych* [w:] M. Groenwald, G. Szyling, M. Daszkiewicz (red.), *Diagnostyka edukacyjna. Niemierkowskie spotkania i inspiracje*. Wydawnictwo Fundacji Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005.
- Ochenduszek J., *Profesorskie inspiracje w doskonaleniu nauczycieli* [w:] M. Groenwald, G. Szyling, M. Daszkiewicz (red.), *Diagnostyka edukacyjna. Niemierkowskie spotkania i inspiracje*. Wydawnictwo Fundacji Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005.
- Patrzalek T., *Ideologiczna dywersja* [w:] M. Groenwald, G. Szyling, M. Daszkiewicz (red.), *Diagnostyka edukacyjna. Niemierkowskie spotkania i inspiracje*. Wydawnictwo Fundacji Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005.
- Poczobut R., *Interdyscyplinarność i pojęcia pokrewne* [w:] A. Chmielewski, M. Dudzikowa, A. Grobler (red.), *Interdyscyplinarnie o interdyscyplinarności. Między ideą a praktyką*. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.
- Rubacha K., *Metodologia badań nad edukacją*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Szmidt K.J., *Twórczość* [w:] J. Pilch i in. (red.), *Encyklopedia pedagogiczne XXI wieku*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2007.
- Szmidt K.J., *Epifania i doświadczenie krystalizujące w biografii twórczej – próba zarysowania pola badawczego*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2012, nr 4/60.
- Schütz A., *Świat społeczny i teoria działania społecznego*, przeł. P. Sztompka [w:] P. Sztompka, M. Kucia (red.), *Socjologia. Lektury*. Wyd. Znak, Kraków 2005.
- Stake R.E., *Jakościowe studium przypadku*, przeł. M. Sałkowska [w:] N.K. Denzin, Y.S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*, t. 1. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Suchodolski B., *Wychowanie dla przyszłości*. PWN, Warszawa 1968.
- Szmigiel M.K., *Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej: obszary zainteresowań i refleksja związana z jubileuszem 10-lecia działalności* [w:] B. Niemierko, M.K. Szmigiel (red.), *Diagnozy edukacyjne. Dorobek i nowe zadania*, Wyd. PTDE, Kraków 2014.
- Wygnańska J., *Doświadczenie biograficzne życia w dwóch kulturach. Studium biograficzne przypadku*, „Przegląd Socjologii Jakościowej 2016 nr 2/XII. www.qualitativesociologyreview.org/PL/Volume34/PSJ_12_2_Wygnanska.pdf. [dostęp: 4.07.2016.